

HAYÂ; ALLAH'IN EMRİ, FITRATIN GEREĞİ!

YAZAR: ALİ AYKAÇ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ لِكُلِّ دِينٍ خُلُقًا، وَخُلُقُ الْإِسْلَامِ الْحَيَاءُ

Her dinin kendine has bir ahlakı vardır.
İslam'ın ahlakı ise hayâdır.

İbn Mâce, Zühd, 17.

iletişim : (0)541 934 3778

daha fazlası için: www.aliaykac.com

Bu içerik, yazarının izni olmadan kısmen veya tamamen kopyalanamaz ve dağıtılamaz. İlgili yasağa aykırı hareket eden kişiler hakkında, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre telif hakları kapsamında yasal işlem başlatılacaktır.

بِسْمِ اللَّهِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ

Hamd, varlığı anlamlı kılan, insanı akıl ve vicdanla donatan, kullarına **iffet ve hayâyı fitratın en doğal zenginliği olarak bahşeden** Allah’a ﷺ mahsustur. **Salât ve selâm**, her haliyle **hayânın zirvesi**, edebin ve nezaketin canlı timsali, ümmetine sadece sözleriyle değil, her davranışıyla **hayânın ne demek olduğunu öğreten Peygamber Efendimiz Muhammed Mustafa’ya** ﷺ, onun aline, ashâbına ve yolundan giden tüm müminlere olsun!

Pek Aziz ve Muhterem Müslümanlar,

Hayâ, İslam ahlâkının yalnızca bir süsü değil; **imanın kalbine işlenmiş en kadim ve en derin hasletlerinden biridir**. İnsanı hayvandan ayıran en temel çizgilerden biri, onun iç dünyasına Allah ﷻ tarafından yerleştirilmiş **edep, ölçü ve mahremiyet duygusudur**. Bu duygu, insanı kötülüğe karşı durduran, yanlış karşısında yüzünü kızartan, kalbine “dur” dedirten ilahî bir mekanizmadır.

Kur’ân-ı Kerîm, hayâyı hem dolaylı hem de açık ifadelerle yüceltir; **insanın yaratılışında var olan bu inceliğin korunmasını, imanın bir gereği olarak sunar**. Rabbimiz şöyle buyurur:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةٌ فَمَا فَوْقَهَا

“Şüphesiz Allah, sivrisinek olsun ya da daha üstünde bir şey olsun, bir misal vermekten hayâ etmez.”¹

Bu ayet, hayânın Allah ﷻ katında bir eksiklik değil, hikmetle bağlantılı ilahî bir nitelik olduğunu ortaya koyar. Böylece Kur’ân, hayânın insan için bir sınırlama değil, aksine bir şeref, bir korunak ve bir vakar vesilesi olduğunu öğretir. Peygamber Efendimiz ﷺ, hayâyı imanın özü olarak tarif etmiş, bu kavramı müminin kişiliğinin ayrılmaz bir parçası kılmıştır. Nitekim şöyle buyurur: **“Hayâ, imanın bir şubesidir.”²**

Bu hadis, hayânın imanın tamamlayıcı bir unsuru olduğunu açıkça vurgular. Zira hayâ; insanı çirkin olandan uzaklaştıran, güzelliğe yönlendiren ve yanlış karşısında kalbine “dur” dedirten manevi bir denge ve pusuladır.

Hayâ, sadece bireysel ahlâkın değil; toplumsal düzenin de temelidir. Hayânın zayıfladığı bir toplumda, mahremiyet duygusu, saygı ve edep de zayıflar. İşte bu yüzden, Peygamber Efendimiz ﷺ **“Hayâ imandandır.”**

¹ Bakara, 2/26.

² Buhârî, Îmân, 16; Müslim, Îmân, 57. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: الْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ

buyurduktan sonra şöyle de buyurmuştur: **“Hayâ kalmadığında dilediğini yap.”³**

Bu hadis, hayânın kaybolduğu bir yerde ahlâkî sınırların da birer birer yok olacağını açıkça haber verir. Çünkü hayâ, insanı günaha karşı koruyan en güçlü kalkandır. O kalkandan mahrum kalan insan, içsel frenlerini kaybeder; yanlış ile doğru arasındaki çizgiyi artık fark edemez. Hayânın yokluğu, insanı ölçsüzlüğe, saygısızlığa ve nihayetinde günaha savurur.

Bugün, çağımızın en büyük krizlerinden biri, hayâ erozyonudur. İçinde bulunduğumuz sözde modern dünyada özgürlük adı altında yapılan birçok uygulama, aslında mahremiyetin ve edebin aşındırılmasından ibarettir. Giyim-kuşam anlayışından sosyal medya paylaşımlarına, reklam endüstrisinden popüler kültüre kadar birçok alan, hayânın anlamını yitirmesine hizmet eder hâle gelmiştir.

Oysa İslam, hayâyı yalnızca bireysel bir erdem olarak değil; bir toplumun manevî sigortası, ahlâkî istikrarının teminatı olarak görür. Hayâlî bir toplum, adeta ilâhî bir muhafaza altındadır; kötülüğe karşı içten gelen bir dirençle korunur. Hayâsı olan toplum, öz saygısını muhafaza eden, edebi yitirmeyen ve ölçüyü kaybetmeyen bir yapıya

³ Buhârî, Edeb, 78. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : إِذَا لَمْ تَسْتَحْ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ.

sahiptir. Aksine, hayânın zayıfladığı yahut tamamen kaybolduğu toplumlar, korumasız, sigortasız ve savunmasız hâldedir.

Hayâsızlığın yayılması, yalnızca bireysel bir sapma değildir; bir medeniyet krizidir. Tarih bize gösterir ki, nice toplumlar kılıç darbeleriyle değil; **hayâ ve ahlâk duygusunu kaybettikleri için** çökmüştür. Bugün de benzer bir kırılma eşiğindeyiz. Eğer Müslümanlar hayâ mefhumunu hayatlarından çıkarırsa, sadece kendi kimlikleri değil, **İslam medeniyetinin omurgası da zedelenir.** Halbuki Peygamber Efendimiz ﷺ şöyle buyurmuştur: ***“Her dinin kendine has bir ahlakı vardır. İslam’ın ahlakı ise hayâdır.”***⁴

Bu hadisten açıkça anlaşılır ki, **hayâ İslâm’ın ruhunu yansıtan en belirgin ahlâkî ilkedir.** İslâm, bireyin kendi iç dünyasından başlayan bir edep ve ölçü anlayışını **topluma taşımayı hedefler.** Hayâ sahibi insan, sadece görünürde değil, yalnız kaldığında da ölçülü davranır; yalnızca Allah’ın ﷻ rızasını gözetir. **Bir toplumda bu anlayış yaygınlık kazanırsa, o toplumda ahlâkî bozulma değil, ıslah ve güzellik hâkim olur.** Zira hayâ, bireyin iç denetimini sürekli diri tutan bir vicdan nöbetçisidir.

⁴ İbn Mâce, Zühd, 17. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: إِنَّ لِكُلِّ دِينٍ خُلُقًا، وَخُلُقُ الْإِسْلَامِ الْحَيَاءُ.

İslâm, hayâyı yalnızca kadın veya erkek için değil, bütün ümmet için bir ilke kılar. Bu, örtünme meselesinden çok daha geniştir; konuşurken, düşünürken, davranırken hayâlî olmak, başkasının hakkına, hukukuna, onuruna saygı göstermek demektir. Hayâ, insanın Allah ﷻ karşısındaki sorumluluk bilincini taze tutar. Zira bir Müslüman bilir ki; Gören, bilen ve işiten bir Rabbin huzurundadır. Bu şuurla hareket eden bir kalpte edepsizlik yeşermez.

Yine de hâlâ bu şekilde hayasızca hareketler edebiliyorsa, bu, kişinin ya kalbindeki Allah ﷻ bilincinin zayıfladığını ya da hayâ mefhumunun iç dünyasından bütünüyle silindiğini gösterir. Çünkü hayâ, sadece dış görüntüyle sınırlı bir erdem değil; insanın iç dünyasını şekillendiren, Allah ﷻ ile olan bağını diri tutan bir manevî filtredir. **Bir kalpte Allah ﷻ korkusu, hesap şuuru ve mahcubiyet duygusu varsa; o kalpte hayâ da vardır.** Ne zaman ki bu bağ zayıflar, o zaman göz utanmaz olur, dil pervasız konuşur, davranışlar ölçüsüzleşir. Hayânın yokluğu, imanın da zaafa uğramasına sebep olur. Zira Resûlullah ﷺ şöyle buyurmuştur: ***“Hayâ ile iman birbirine bağlıdır. Biri kaldırıldığında, diğeri de beraberinde kalkar.”***⁵

⁵ Hâkim, el-Müstedrek, 1/22. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : الْحَيَاءُ وَالْإِيمَانُ قُرْنَا جَمِيعًا، فَإِذَا رُفِعَ أَحَدُهُمَا رُفِعَ الْآخَرُ

Hayâ yalnızca ahlâkî bir tercih değil, imanla doğrudan irtibatlı bir vasıftır. **Kişideki hayâ kaybı, imanının da zayıfladığına işarettir.** Bu yüzden Müslüman, her hâlinde, yalnız başına dahi olsa, “**gören, bilen ve hesaba çeken bir Rabbin**” huzurunda olduğunu unutmamalıdır. Bu bilinç, kişinin kendisine de topluma da en önemlisi Rabbine ﷻ karşı edepli ve sorumlu yaşamasının teminatıdır.

Kur’ân-ı Kerîm, hayâ kavramını hem dolaylı hem doğrudan pek çok yerde ele alır. Hz. Âdem (a.s.) ve Havva annemizin yasak meyveden yemelerinin ardından yaşadıkları mahcubiyet ve edep duygusu, **insan fitratında hayânın ilk tohumlarının nasıl var olduğunu** gösterir. Rabbimiz şöyle buyurur:

فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ

“İkisi (Âdem ve Havva) o ağacın meyvesini tadınca, ayıp yerleri kendilerine göründü; cennet yapraklarıyla üzerlerini örtmeye başladılar.”⁶

Bu ayet, hayânın insana yaratılıştan gelen bir refleks olduğunu anlatır. **İnsan, mahremiyetine müdahale edildiğinde, örtme ve korunma ihtiyacı hisseder.** Bu da bize hayânın, kültürel bir inşa değil, **fitrî bir hakikat** olduğunu gösterir. Fıtratın en derin dinamiği olan hayâ, günümüz

⁶ A‘râf, 7/22.

sözde modern dünyasında yerini teşhirciliğe, mahremiyetin ihlâlîne ve vicdanın susturulmasına bırakmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'in şu uyarısı bu konuda oldukça dikkat çekicidir:

وَاللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يَّتُوبَ عَلَيْكُمْ
وَيُرِيدُ الَّذِيْنَ يَتَّبِعُوْنَ الشَّهَوَاتِ اَنْ تَمِيلُوْا مَيْلًا عَظِيْمًا

“Allah sizin tövbenizi kabul etmek ister; nefsânî arzularına uyanlar ise büsbütün yoldan çıkmanızı isterler.”⁷

İnsan, hayat yolculuğunda iki temel etkileyici kuvvetin arasında kulluğunu inşa etmeye çalışır. Bunlardan ilki, yani **müspet olanı**, doğrudan Allah Teâlâ'dan ﷻ gelen fitrî iyilik, meleklerin ilhamı ve salih müminlerin oluşturduğu yapıcı çevreyle şekillenir. Bu pozitif etki, insanı **günaha düşmekten** korumayı, düşse dahi hemen **pişman olup tövbe ederek** tekrar Rabbine ﷻ yönelmesini sağlamayı amaçlar. Hedef; Allah'ın ﷻ affına, rahmetine ve rızâsına erişecek bir kulluk bilinciyle hayat sürmektir. Diğer yandan insanı etkileyen **menfî güçler** de vardır: Nefsin hevâsı, şeytanın vesvesesi ve **kötü insanların oluşturduğu yozlaştırıcı çevre**. Bu negatif etki ise kişiyi **ilâhî yoldan saptırmak**, onu **ahlâk ve fazilet yerine günah, azgınlık ve taşkınlık yarışına sürüklemek** ister.

⁷ Nisâ, 4/27.

İşte tam da bu noktada, **hayâ devreye girer**: Müslüman birey, bu iki etki arasında kendisine **ilâhî bir pusula olacak hayâ erdemini yeniden keşfetmelidir**. Zira hayâ, sadece bireysel bir duygu değil, imanın bir tezahürüdür. Bu sebeple her mümin, hayâyı yalnızca şahsî yaşantısında değil; aynı zamanda toplumun ahlâkî inşasında da temel bir değer olarak merkeze almalı; evinde, mahallesinde, eğitiminde ve sosyal ilişkilerinde bu erdemin taşıyıcısı ve yayıcısı olmalıdır. Çünkü bir toplumun hayâ duygusu ne kadar güçlüyse, o toplumun ahlâkî dayanıklılığı da o kadar sağlamdır. Hayâsı olan bir toplumda günah sıradanlaşmaz, edep kıymetsizleşmez, fitrat unutulmaz. İşte bu yüzden, hayâ yeniden bir iman meselesi olarak kavranmalı ve bu minvalde yaşanmalıdır.

Hayâ denilince, sadece mahremiyetle ilgili fizikî örtünme ya da dış görünüşle sınırlı bir anlayışa indirgenmek Müslüman için büyük bir yanıltır. Zira hayâ, İslam ahlâkının merkezinde yer alan ve tüm davranışlara yön veren kapsamlı bir fazilettir. Bu faziletin en mükemmel tezahürü ise hiç şüphesiz Peygamber Efendimiz ﷺ'in şahsında hayat bulmuştur. O, yalnızca sözleriyle değil, haliyle, tavriyle ve suskunluğuyla dahi hayânın yaşayan örneği olmuştur.

Peygamber Efendimiz ﷺ'in yanında yüksek sesle konuşulmaz, onun huzurunda edebe aykırı en küçük bir davranış dahi yapılmazdı. Zira onun varlığı, başlı başına bir edep ve vakar kaynağıydı. Rivayetler, Allah Resûlü'nün ﷺ

hayâdan dolayı yüzünün kızardığını, hoşlanmadığı bir söz ya da davranış karşısında derin bir mahcubiyetle başını öne eğdiğini nakleder. Sahâbeden Hz. Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) onun bu özelliğini şöyle dile getirmiştir: ***“Resûlullah ﷺ hayâ bakımından, yüzünü yere eğer genç bir kızdan daha utangaçtı. Hoşlanmadığı bir şey gördüğünde, bunu yüzünden anlardık.”***⁸

Bu rivayet, hayânın yalnızca bir erdem değil; bizzat bir peygamber ahlâkı olduğunu, üstelik Resûlullah ﷺ’in bu hasleti insanlığın ulaşabileceği en yüksek seviyede yaşadığını açıkça ortaya koymaktadır. Onun hayâsı, sadece bir utanma duygusu değil; imanla beslenen ve edep üzere olgunlaşan bir şahsiyetin yansımasıydı. Bu nedenle, Peygamber Efendimiz ﷺ’in ahlâkıyla ahlâklanmak, yaşayan en büyük sünnettir. Zira O’nun ahlâkı, Kur’ân ahlâkıdır; hayâsı ise bu ahlâkın kalbidir. Öyleyse denilebilir ki: Yapılabilecek en güzel sünnet, Allah Resûlü’nün ﷺ hayâsını, nezaketini ve vakur duruşunu kendi hayatımıza taşımaktır. Çünkü hayâ, sadece bir duygunun değil; imanın, edebin ve insanî olgunluğun da en belirgin tezahürüdür.

Bu noktada her Müslümanın gayesi, Resûlullah’ın ﷺ hayâsından bir nebze de olsa nasiplenmek ve bu hasleti hayatın her alanına yansıtmaktır. Çünkü hayânın ihyası, bugünün Müslümanlarına düşen en hayati görevlerden

⁸ Buhârî, Menâkıb, 23.

biridir. Bu görev, sadece kıyafette bir düzenlemeyle sınırlı değildir. Bu, **bakıştan konuşmaya, sosyal medyadaki tavırdan ticaret ahlakına kadar her alanda bir edep inşasıdır.**

Günümüz Müslümanlarının yapması gereken şey, **hayâyı sadece bireysel bir değer olarak değil; evlerde, okullarda, sokaklarda, kürsülerde, ekranlarda yeniden hâkim kılacak bir toplumsal ruh olarak ihya etmeleridir.** Anne-babalar çocuklarına kılık kıyafetteki hayanın sınırlarını öğretirken konuşma ve davranıştaki hayâyı da öğretmelidir.

Allah'ım! Bizlere hayâyı, imanımızın ziyneti olarak görenlerden eyle! Bizi edepsizlikten, utanmazlıktan ve hayasızlığın kirlettiği bir hayattan muhafaza eyle! Bizleri, “hayâsızlığın normalleştiği bir çağda” hayâyı diriltebilen kullarından eyle! Bizleri Resûlullah ﷺ hayâsıyla hayâlanan, onun edebiyle edeplenmiş bir ümmet eyle!

وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، **الفاتحه**